

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

АДАПТАЦІЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ

Колективна монографія

За редакцією Н. Ю. Голубєвої

Одеса
Фенікс
2026

УДК 341.93
А 28

*Рекомендовано до друку вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 8 від 08.04.2026 р.)*

Рецензенти:

Харитонов Є. О. – доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України, завідувач кафедри приватного права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Гусаров К. В. – доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, завідувач кафедри цивільної юстиції та адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;

Булеца С. Б. – докторка юридичних наук, професорка, завідувачка кафедри цивільного права та процесу Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет».

А 28

Адаптація цивільного процесуального права до європейських стандартів : кол. монографія [Електронне видання] / за ред. Н. Ю. Голубєвої. – Одеса : Фенікс, 2026. – 452 с. – Режим доступу: ...
ISBN 978-617-8763-28-2

Колективна монографія є комплексним дослідженням проблем адаптації цивільного процесуального права до європейських стандартів. Монографія, представлена увазі читача, об'єднує досвід теоретичних досліджень і практичних напрацювань вітчизняних фахівців у галузі цивільного процесуального права. Автори аналізують ключові напрями гармонізації національного процесуального законодавства з європейськими стандартами, виявляють системні прогалини та пропонують прикладні механізми модернізації судового процесу.

Адресована науковцям, викладачам, юристам-практикам, студентам юридичних факультетів і всім, хто цікавиться розвитком цивільного процесуального права в умовах європейської інтеграції.

УДК 341.93

ISBN 978-617-8763-28-2

© Колектив авторів, 2026

Розділ 5.

Право на приватність та процесуальні гарантії при використанні електронних доказів: аналіз практики ЄС (Дрогозюк К. Б.)

Вступ	179
1. Теоретико-правові основи права на приватність	181
2. Електронні докази та правові стандарти їх використання	186
3. Практика Європейсько суду з прав людини щодо права на приватність та допустимості електронних доказів	191
4. Імплементація європейських стандартів захисту приватності при використанні електронних доказів у цивільному процесі України	196
Висновки	199

Розділ 6.

Електронні докази у цивільному процесі: стандарти ЄС та особливості національного судочинства (Московчук Д. О.)

Вступ	202
1. Правове регулювання електронних доказів у праві Європейського Союзу	203
2. Особливості використання електронних доказів у цивільному процесі окремих держав ЄС.	207
3. Перспективи розвитку правового регулювання електронних доказів у цивільному судочинстві	222
Висновки	224

Розділ 7.

Електронний документ та електронний документообіг у цивільному судочинстві України: адаптація до європейських стандартів (Павлова Ю. С.)

Вступ	227
1. Правова природа електронного документа у цивільному судочинстві України	228
2. Електронний документообіг у системі цивільного судочинства України	234
3. Перспективи розвитку електронного судочинства в Україні з урахуванням процесу євроінтеграції	240
Висновки	245

Розділ 8.

Адаптація позовного провадження у цивільному судочинстві України до європейських стандартів правосуддя (Полюк Ю. І.)

Вступ	249
1. Позовне провадження – форма реалізації права на справедливий суд: європейські стандарти та національна модель правового регулювання.	251
2. Конструкція позову в цивільному судочинстві України: взаємозв'язок видів позовів та ефективного способу судового захисту в контексті європейських стандартів	257
3. Система спрощення та оптимізації позовного провадження в цивільному судочинстві України у світлі європейських стандартів	265
Висновки	281

Розділ 9.

Європейські стандарти апеляційного перегляду судових рішень в цивільному процесі (Ліопол І. М.)

Вступ	286
-------------	-----

Розділ 7

ЕЛЕКТРОННИЙ ДОКУМЕНТ ТА ЕЛЕКТРОННИЙ ДОКУМЕНТООБІГ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ: АДАПТАЦІЯ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ

Павлова Юлія Сергіївна,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу
Національний університет «Одеська юридична академія»
ORCID: 0000-0002-1990-6297

DOI

Вступ

1. Правова природа електронного документа у цивільному судочинстві України
2. Електронний документообіг у системі цивільного судочинства України
3. Перспективи розвитку електронного судочинства в Україні з урахуванням процесу євроінтеграції

Висновки

Вступ

Процес цифровізації правової системи є одним із ключових напрямів модернізації державного управління та правосуддя в сучасних умовах розвитку інформаційного суспільства. Дійсно, у сучасному світі запровадження електронного судочинства, функціонування електронного документообігу та використання електронних доказів стали невід'ємною складовою трансформації судової системи України, особливо це стало актуально в контексті євроінтеграційних процесів, особливого значення які набувають у сфері цивільного судочинства, де оперативність обміну інформацією, доступність правосуддя та ефективність процесуальних процедур мають фундаментальне значення для реалізації права особи на справедливий суд.

Слід відмітити, що становлення електронного документообігу у цивільному процесі України відбувається під впливом як внутрішніх змін національного законодавства та практики, так і міжнародних стандартів, вироблених у межах Європейського Союзу та Ради Європи. Серед найбільш важливих міжнародно-правових документів у даній сфері слід відмітити положення Регламенту Європейського Парламенту і Ради ЄС № 910/2014

від 23 липня 2014 року (eIDAS)¹ та рекомендації Комітету міністрів Ради Європи щодо електронного правосуддя та цифровізації судових процедур.

Електронний документ як форма фіксації юридично значущої інформації суттєво відрізняється від традиційного паперового документа, що зумовлює необхідність переосмислення класичних підходів до доказування, засвідчення автентичності документів, підтвердження волевиявлення сторін та забезпечення захисту інформації. Одночасно впровадження електронного документообігу в діяльність судів потребує створення належної технічної інфраструктури, ефективних механізмів електронної ідентифікації учасників процесу, а також гарантій кібербезпеки й захисту персональних даних.

У свою чергу, електронний документ є одним із ключових елементів сучасного електронного судочинства. Його поява стала наслідком розвитку інформаційних технологій та поступового переходу державних інституцій до цифрових форм управління. У цивільно-правовій практиці електронний документ виступає не лише засобом фіксації інформації, а й процесуальним інструментом реалізації прав та обов'язків учасників судового провадження.

Наукове осмислення проблем електронного судочинства та електронного документообігу здійснювалося у працях таких українських учених, як В. В. Комаров, С. Я. Фурса, Є. О. Харитонов, О. В. Капліна, Р. О. Куйбіда, М. М. Ясинок, О. М. Спектор, І. В. Спасибо-Фатєєва та ін. Водночас динамічний розвиток цифрових технологій, поява нових електронних сервісів та активізація процесів євроінтеграції обумовлюють необхідність подальшого комплексного дослідження правової природи електронного документа та механізмів електронного документообігу в цивільному судочинстві України.

У зв'язку з набуттям Україною статусу кандидата на членство в ЄС питання гармонізації національного законодавства у сфері електронного судочинства з європейськими стандартами сьогодні набуває особливої актуальності та вимагає досліджень, наукових розробок та раціонального впровадження в національну практику правових стандартів Європейського співтовариства.

1. Правова природа електронного документа у цивільному судочинстві України

Стрімкий процес цифровізації всіх сфер суспільного життя, в тому числі, упровадження електронного урядування та розвиток електронного правосуддя стали причиною суттєвої трансформації процесуальних форм

¹ Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 910/2014 від 23 липня 2014 року про електронну ідентифікацію та довірчі послуги для електронних транзакцій на внутрішньому ринку та про скасування Директиви 1999/93/ЄС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_016-14#Text

здійснення правосуддя в Україні. І одним із ключових елементів такої трансформації стало нормативне закріплення електронного документа як самостійного об'єкта правового регулювання та засобу доказування у цивільному судочинстві. Сучасний цивільний процес уже майже неможливо уявити без використання електронних заяв, електронного листування, цифрових доказів, електронного підпису та функціонування Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи, що суттєво змінило судовий процес та доступ до нього взагалі.

Особливої актуальності проблема правової природи електронного документа набуває у зв'язку з імплементацією європейських стандартів цифрового правосуддя та необхідністю забезпечення ефективного доступу до правосуддя в умовах воєнного стану сьогодні. Електронний документ у сучасних умовах виконує не лише інформаційну функцію, а й виступає процесуальним інструментом реалізації прав та обов'язків учасників цивільного процесу. Теоретичне визначення правової природи електронного документа є важливим для визначення його місця у системі доказового права, встановлення відповідності відповідним вимогам електронних доказів, а також формування єдиної судової практики щодо їх оцінки.

Правові засади функціонування електронних документів в Україні визначені Законом України «Про електронні документи та електронний документообіг», відповідно до приписів якого «електронним документом є документ, інформація в якому зафіксована у формі електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа»¹. Таким чином, законодавець закріпив рівність юридичної сили електронного та паперового документа за умови дотримання встановлених вимог щодо його оформлення та засвідчення.

Ключовою ознакою електронного документа є його існування у цифровій формі, що відрізняє його від традиційного паперового документа. Водночас законодавець прямо встановлює юридичну рівність електронного документа та документа на паперовому носії за умови дотримання вимог щодо автентичності та ідентифікації автора.

У цивільному судочинстві правове регулювання електронних документів здійснюється також положеннями Цивільного процесуального кодексу України², насамперед статтями 76, 77, 95 та 100 ЦПК України, які визначають поняття доказів та електронних доказів.

Відповідно до ст. 100 ЦПК України «електронними доказами є інформація в електронній (цифровій) формі, що містить дані про обставини, які мають значення для справи. До таких доказів належать електронні доку-

¹ Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22 травня 2003 року № 851-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2003, № 36, ст.275. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#top>

² Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18 березня 2004 року № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2004, № 40-41, 42, ст.492. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#top>

менти, вебсайти, текстові повідомлення, мультимедійні файли, електронне листування тощо»¹. Із цього випливає, що електронний документ у цивільному процесі має подвійну правову природу, тобто виступає як самостійний вид документа, так як різновид електронного доказу.

Науковці справедливо зазначають, що електронний документ має подвійну правову природу: з одного боку, він є інформаційним об'єктом, а з іншого – процесуальним засобом доказування⁴. Така специфіка обумовлює необхідність спеціальних правил щодо його подання, дослідження та оцінки судом. На відміну від традиційного письмового документа, електронний документ характеризується нематеріальною формою існування, можливістю багаторазового копіювання без втрати змісту, а також залежністю від технічних засобів відтворення.

Примітно, що правова природа електронного документа розкривається через систему його характерних ознак, на що варто звернути увагу детальніше.

Так, першою ознакою є нематеріальна форма існування, адже на відміну від традиційного документа, електронний документ не має постійного матеріального носія, а його зміст існує у формі цифрового коду та може відображатися на різних технічних пристроях. Така особливість обумовлює виникнення дискусій щодо оригіналу електронного документа в класичному розумінні, оскільки кожна наступна ідентична копія цифрового файлу може вважатися первинною формою документа.

Другою ознакою можливо назвати наявність електронного підпису як обов'язкового елементу такого документу. Тут варто пам'ятати, що кваліфікований електронний підпис забезпечує автентичність документа, ідентифікацію автора, цілісність інформації та виключення можливості несанкціонованого внесення змін.

Третьою ознакою електронного документу є те, що останній створюється, передається, зберігається та використовується із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій.

У свою чергу, четверта ознака полягає в особливому порядку зберігання та відтворення, який полягає в тому, що для існування електронного документа необхідні спеціальні технічні засоби, програмне забезпечення та електронні системи документообігу.

У сучасній доктрині цивільного процесу електронний документ розглядається як особлива цифрова форма фіксації юридично значущої інформації, що здатна підтверджувати факти та обставини у справі. Відповідно, варто враховувати, що електронний документ у сучасному його розумінні має комплексну природу, поєднуючи в собі інформаційну, процесуальну, технічну та доказову складові.

У науковій літературі відмічається, що електронний документ не можна ототожнювати лише з технічним носієм інформації. Його юридична сутність

¹ Там само.

полягає насамперед у можливості посвідчення юридичних фактів та використання у процесі доказування.

Наприклад, О. Ю. Гусев підкреслює, що «електронним доказам притаманні особливі механізми, основані на використанні відповідних технічних способів ідентифікації, задля підтвердження їх достовірності»¹.

С. В. Дяченко та В. Р. Шевчук наголошують, що «електронний документ слід трактувати як самостійний вид засобів доказування, для якого характерні специфічні ознаки, які виступають критеріями допустимості та підлягають оцінці суду»².

У свою чергу, теоретичні розробки у сфері електронного судочинства звертають увагу на те, що цифровізація цивільного процесу змінює саму концепцію процесуальної форми правосуддя. При цьому питання співвідношення визначень електронного документу та електронного доказу викликає доктринальні дискусії.

Наприклад, М. В. Парасюк звертає увагу на те, що у порівнянні електронний доказ є ширшим поняттям, ніж електронний документ. Більше того, перше охоплює друге³.

Електронний документ є структурованою формою електронного доказу, яка містить встановлені законом реквізити та має визначеного автора. До таких електронних документів у цивільному процесі можуть належати електронні договори, електронне листування, документи у системі «Електронний суд», електронні акти, цифрові квитанції, банківські електронні виписки, електронні повідомлення тощо.

Разом з тим, у порівнянні поняття «електронний доказ» є значно ширшим, оскільки охоплює також відеозаписи, аудіофайли, вебсторінки, метадані, інформацію із соціальних мереж тощо.

Досить справедливо точаться дискусії навколо питання перевірки достовірності та оригінальності електронних доказів, зокрема через ризики модифікації цифрової інформації. Так, у традиційному документообігу оригінал пов'язується з первинним матеріальним носієм. В електронному середовищі така концепція істотно ускладнюється, оскільки цифрова інформація може копіюватися без втрати якості.

Звертаючись до нормативного матеріалу, знаходимо, що Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг»⁴ передбачає, що

¹ Гусев О. Ю. Правові презумпції та оцінка достовірності електронних доказів у цивільному процесі. *Правова держава*. № 35. 2019. С. 61-71.

² Дяченко С. В. Електронні засоби доказування в цивільному процесі. *Правова держава*. 2021. № 42. С. 145-153.

³ Парасюк М. В. Електронні докази у контексті принципів цивільного процесуального права. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. № 6. 2024. С. 277-281.

⁴ Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22 травня 2003 року № 851-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2003, № 36, ст.275. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#top>

оригіналом електронного документа є електронний примірник документа з усіма реквізитами, включаючи електронний підпис автора.

Водночас, судова практика свідчить, що суди приділяють особливу увагу перевірці електронного підпису, встановленню цілісності файлу, підтвердженню джерела походження документа, наявності метаданих тощо. Саме технічні характеристики документа дедалі частіше стають важливими елементами процесу доказування.

Відмітимо, українські суди не завжди однаково підходять до оцінки електронних документів. Зокрема, труднощі виникають щодо підтвердження автентичності електронного листування, повідомлень у месенджерах, скріншотів вебсторінок та інших цифрових даних⁵. У зв'язку з цим особливого значення набуває забезпечення належної процедури фіксації та збереження електронної інформації.

Верховний Суд у своїй практиці неодноразово наголошував, що електронний доказ не може бути відхилений виключно з підстав його електронної форми. Так, у постанові від 19 січня 2021 р. у справі № 922/51/20 суд зазначив, що електронні листи можуть визнаватися належними доказами за умови можливості встановлення їх автора та цілісності інформації⁶.

У якості електронних доказів може бути подано до суду скріншоти переписок в месенджерах, записи розмов тощо. Подібний підхід закріплено на рівні правових позицій Верховного Суду, наприклад, постанова Верховного Суду від 13.10.2021 у справі №923/1379/20¹, постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду від 13.07.2020 у справі №753/10840/19²) та ін. Поширення електронного документообігу також актуалізувало проблему захисту персональних даних та конфіденційної інформації. Оскільки електронні документи містять значний обсяг персональних даних, функціонування електронного судочинства повинно відповідати вимогам Закону України «Про захист персональних даних» та стандартам Європейського Союзу, зокрема Загальному регламенту про захист даних (GDPR).

Важливим елементом правового режиму електронного документа є його зберігання та архівування. На відміну від паперових носіїв, електронні документи потребують спеціальних технічних умов збереження, захисту від несанкціонованого доступу та забезпечення можливості їх відтворення упродовж тривалого часу. Це вимагає створення єдиної системи електронного архівування судових матеріалів.

Важливою складовою електронного документу є кваліфікований електронний підпис як визначальний елемент юридичної сили електронного

¹ Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 13.10.2021 року у справі № 923/1379/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100523282>

² Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду від 13.07.2020 у справі №753/10840/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90385050>

документа. Так, відповідно до Закону України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги»¹, кваліфікований електронний підпис прирівнюється до власноручного підпису.

Загалом електронний підпис виконує функції ідентифікації особи, підтвердження волевиявлення, забезпечення незмінності документа та захист від фальсифікації.

Згідно положень вищевказаного нормативно-правового акту, «електронний підпис чи печатка не можуть бути визнані недійсними та не розглядатися як доказ у судових справах виключно на тій підставі, що вони мають електронний вигляд або не відповідають вимогам до кваліфікованого електронного підпису чи печатки»².

Слід зауважити, що у цивільному судочинстві саме електронний підпис забезпечує можливість використання електронного документа як належного та допустимого доказу.

Становлення системи електронного судочинства в Україні суттєво розширило сферу використання електронних документів. Так, сучасна підсистема «Електронний суд» забезпечує подання процесуальних документів онлайн, надає можливість швидкого електронного обміну документами між судом та учасниками, дозволяє мати дистанційний доступ до матеріалів справи та, відповідно, автоматизує процесуальний документообіг.

Отже, електронний документ у цивільному судочинстві України є складним багатокомпонентним правовим явищем, що поєднує інформаційну, технічну та процесуально-доказову природу, поєднуючи ознаки інформаційного ресурсу та процесуального засобу доказування. Його правова сутність полягає у здатності фіксувати, зберігати та передавати юридично значущу інформацію у цифровій формі з можливістю підтвердження автентичності та цілісності за допомогою електронного підпису. Електронний документ виступає самостійним об'єктом правового регулювання, елементом електронного документообігу, різновидом електронного доказу та процесуальним засобом реалізації права на судовий захист.

Ефективне використання електронних документів потребує подальшого вдосконалення законодавчого регулювання, уніфікації судової практики та адаптації національних правових механізмів до європейських стандартів цифрового правосуддя. Подальший розвиток електронного судочинства в Україні обумовлює необхідність удосконалення законодавства щодо електронних доказів, уніфікації судової практики, як національної, так і прак-

¹ Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги: Закон України від 5 жовтня 2017 року № 2155-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2017, № 45, ст.400. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#top>

² Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги: Закон України від 5 жовтня 2017 року № 2155-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2017, № 45, ст.400. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#top>

тики Європейського Союзу, посилення гарантій інформаційної безпеки та адаптації до європейських стандартів цифрового правосуддя.

2. Електронний документообіг у системі цивільного судочинства України

Сучасний розвиток інформаційного суспільства та цифрових технологій зумовлює необхідність трансформації механізмів функціонування державних інституцій, у тому числі судової системи. І одним із таких ключових напрямів реформування правосуддя в Україні є впровадження електронного документообігу у сфері цивільного судочинства. Використання електронних документів та цифрових технологій у діяльності судів спрямоване на забезпечення оперативності судового розгляду, підвищення доступності правосуддя та оптимізацію процесуального документообігу.

Особливого значення електронний документообіг набув в умовах пандемії COVID-19 та воєнного стану, коли виникла об'єктивна необхідність дистанційної взаємодії між судами та учасниками процесу. У цих умовах електронне судочинство стало не лише інструментом модернізації правосуддя, а й засобом забезпечення безперервності здійснення судової влади. На сучасному етапі в Україні активно розширюється використання інформаційних технологій у сфері урядування, що як наратив закріплено, серед іншого, в Національній економічній стратегії на період до 2030 року¹.

У науковій літературі відмічається, що «електронний документообіг представляє собою сукупність процесів створення, оброблення, відправлення, передавання, одержання, зберігання, використання та знищення електронних документів»². Дослідники визначають електронний документооборот як спосіб та форму обміну документами за рахунок використання відповідних програм, процес та спосіб організації роботи з документами, оригінали яких існують лише в електронній формі³.

Електронний документообіг у цивільному судочинстві являє собою систему створення, передачі, обробки, зберігання та використання електронних документів у межах судового процесу із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій.

¹ Про Національну економічну стратегію на період до 2030 року: *Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 р. № 179*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-p#Text>

² Прокопєць А. В., Сторцун К. М., Чуса Г. І. Електронний документообіг в Україні. *Економіка та держава*. № 5. 2021. С. 87-91.

³ Ковалів М. В., Єсімов С. С., Ярема О. Г. Інформаційне право України: навчальний посібник. Львів: *Львівський державний університет внутрішніх справ*, 2022. 416 с.

Така форма документообігу у цивільному процесі охоплює подання процесуальних документів в електронній формі, електронний обмін документами між судом та сторонами, електронне зберігання матеріалів справ, використання електронних доказів, проведення дистанційних судових засідань та застосування електронного цифрового підпису.

Система електронного документообігу відповідного суб'єкта (установи, суб'єкта господарювання тощо) повинна відповідати вимогам законодавства до форматів даних, сервісу інтеграції до системи взаємодії та вимогам нормативно-правових актів у сфері захисту інформації. Водночас, чинне законодавство визначає підстави для документування управлінської інформації лише у паперовій формі, якими визнаються: документи, що містять інформацію з обмеженим доступом, вимога щодо захисту якої встановлена законом; електронні документи, що не можуть бути застосовані як оригінал згідно з вимогами закону тощо¹.

Варто також взяти до уваги, що до використання електронного документообігу та електронних документів встановлюються певні обмеження, а саме:

- документування інформації, яка становить державну таємницю²;
- особливості використання та захисту інформації, яка складає персональні дані³;
- захист інформації, яка розміщена в інформаційних, електронних комунікаційних та інформаційно-комунікаційних системах⁴;
- особливості державної політики у сферах електронних комунікацій та радіочастотного спектра, а також права, обов'язки та відповідальність фізичних і юридичних осіб, які беруть участь у відповідній діяльності або користуються електронними комунікаційними послугами розкриває Закон України «Про електронні комунікації» від 16 грудня 2020 року⁵;
- формування, облік, зберігання та використання Національного архівного фонду⁶ тощо.

¹ Про затвердження Вимог до форматів даних електронного документообігу в органах державної влади: наказ Державного агентства з питань електронного урядування України від 07.09.2018 № 60. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1309-18#Text>

² Про державну таємницю: Закон України від 21 січня 1994 року № 3855-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 16. Ст. 93. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12#Text>

³ Про захист персональних даних: Закон України від 1 червня 2010 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 34. Ст. 481. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>

⁴ Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах: Закон України від 5 липня 1994 року № 80/94-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 31. Ст. 286. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-вр#Text>

⁵ Про електронні комунікації: Закон України від 16 грудня 2020 року № 1089-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20#Text>. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20#Text>

⁶ Про Національний архівний фонд та архівні установи: Закон України від 24 грудня 1993 року № 3814-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 15. Ст. 86. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3814-12#Text>

Із цього випливає, що національне право містить чимало нормативно-правових актів, які регулюють окремі питання поводження та використання електронних документів в Україні.

Особливе значення має Цивільний процесуальний кодекс України, який передбачає можливість подання процесуальних документів в електронній формі та використання електронних доказів. Згідно зі ст. 14 ЦПК України у судах функціонує Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система¹, що забезпечує електронний документообіг між судом та учасниками процесу².

Цифрова трансформація державного управління є одним із пріоритетних напрямів розвитку сучасної правової держави. У сфері правосуддя впровадження інформаційно-комунікаційних технологій сприяє підвищенню доступності судового захисту, оперативності розгляду справ та ефективності діяльності судових органів. Одним із найбільш масштабних цифрових проєктів судової влади України стала Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система (ЄСІТС), створення якої передбачене процесуальним законодавством та законодавством про судоустрій. Функціонування ЄСІТС стало важливим етапом реалізації концепції електронного правосуддя, що відповідає європейським стандартам доступу до правосуддя та цифровізації публічних послуг.

Так, ключовим елементом електронного судочинства в Україні стала Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система (ЄСІТС). Правові засади її функціонування визначені Законом України «Про судоустрій і статус суддів»³ та процесуальними кодексами України. Відповідно до ст. 14 ЦПК України в судах функціонує ЄСІТС, яка забезпечує обмін документами в електронній формі між судами та сторонами й іншими учасниками справ.

Суттєве значення для правового регулювання діяльності ЄСІТС має рішення Вищої ради правосуддя від 17 серпня 2021 року № 1845/0/15-21, яким затверджено Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) ЄСІТС. У цьому документі визначено порядок роботи підсистем «Електронний кабінет», «Електронний суд», підсистеми відеоконференцз'язку, автоматизовану систему документообігу суду та інші

¹ Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи : рішення Вищої ради правосуддя 17 серпня 2021 року № 1845/0/15-21. URL: https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/file/polozhennya_yesits_13.01.2026.pdf

² Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18 березня 2004 року № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2004, № 40-41, 42, ст.492. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#top>

³ Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2016, № 31, ст.545. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#top>

модулі та програмні компоненти, необхідні для забезпечення здійснення правосуддя.

З 5 жовтня 2021 року зазначені підсистеми офіційно розпочали функціонування на всій території України, що стало фактичним початком повномасштабного впровадження електронного судочинства.

Крім того, діяльність ЄСІТС регулюється Законами України «Про електронні документи та електронний документообіг», «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги», «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах» та «Про захист персональних даних».

ЄСІТС має підсистеми (модулі) «Електронний кабінет», «Електронний суд» та підсистема відеоконференцз'язку (ВКЗ). Визначено, що кваліфікований електронний підпис користувача є елементом, за допомогою використання якого відбувається реєстрація, ідентифікація користувачів, а також підписання (посвідчення) документів¹.

Підсистема «Електронний суд» надає можливість користувачам додавати до матеріалів справи будь-які файли (в тому числі, відео, фото тощо), з дотримання відповідних вимог в частині виконання технічних аспектів². Окрім того, дуже зручним для використання та спрощення доступу користувачів до правосуддя є наявність шаблонів процесуальних документів, створення та редагування текстів документів в електронному кабінеті користувача.

ЄСІТС являє собою комплексну інформаційно-комунікаційну систему, призначену для автоматизації діяльності судів та забезпечення електронної взаємодії між учасниками судового процесу.

Центральним елементом системи є «Електронний кабінет», через який користувачі можуть подавати процесуальні документи, отримувати судові рішення, відстежувати рух справ та здійснювати інші процесуальні дії.

Підсистема «Електронний суд» забезпечує обмін процесуальними документами між учасниками процесу та судами в електронній формі.

Підсистема відеоконференцз'язку дозволяє брати участь у судових засіданнях дистанційно, що набуло особливого значення під час пандемії COVID-19 та в умовах воєнного стану.

Однією з головних переваг функціонування ЄСІТС є забезпечення реального доступу громадян до правосуддя незалежно від їхнього місця перебування. Серед основних переваг системи можна виділити оперативність

¹ Інструкція з використання підсистеми «Електронний кабінет» Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, затверджено наказом ДП «ЦСС» 74-ОД, 22 вересня 2021, https://wiki.court.gov.ua/images/c/cc/Інструкція_користувача_Електронного_кабінету_ЄСІТС.pdf

² Інструкція користувача підсистеми «Електронний суд» Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, затверджено наказом ДП «ЦСС» 74-ОД, 22 вересня 2021, https://wiki.court.gov.ua/images/e/e4/Інструкція_користувача_Електронного_суду_ЄСІТС.pdf

подання та отримання документів, скорочення витрат часу та коштів, підвищення прозорості судового процесу, зменшення паперового документообігу, забезпечення процесуальної економії та спрощення комунікації між судами та учасниками проваджень.

На думку українських учених, електронне судочинство є невід'ємною складовою сучасної моделі правосуддя та відповідає принципам відкритості, доступності та ефективності судової влади. Зокрема, В. В. Комаров зазначає, що цифровізація судового процесу є закономірним етапом розвитку процесуального права в умовах інформаційного суспільства¹. Подібної позиції дотримуються також С. Я. Фурса, Є. О. Харитонов, О. І. Харитонova ² та інші вчені.

Так, ЄСІТС наразі є центральним елементом цифровізації судової системи України. Її створення передбачене процесуальним законодавством та спрямоване на забезпечення комплексної автоматизації діяльності судів, а основними функція слід визначити автоматизований розподіл справ, електронний документообіг, електронне зберігання матеріалів справ, забезпечення відеоконференцз'язку, фіксація судового процесу та електронний архів судових справ.

Функціонування підсистеми «Електронний суд» значно спрощує доступ громадян до правосуддя. Учасники процесу отримують можливість дистанційно подавати будь-які встановлені процесуальні документи (заяви, клопотання, докази тощо).

В умовах воєнного стану електронне судочинство стало одним із ключових інструментів забезпечення безперервності здійснення правосуддя. Як зазначає О. М. Перунова, дистанційний розгляд цивільних справ та електронний документообіг забезпечують доступність правосуддя навіть за умов надзвичайних обставин³. Разом з тим, слід відмітити також наявність й низки проблем функціонування та використання ЄСІТС, переважно технічного характеру, як-то збої системи (нестабільну роботу ЄСІТС, перевантаження серверів, технічні збої під час подання документів, проблеми сумісності програмного забезпечення та ін.), недостатній рівень кібербезпеки (виток персональних даних, кібератаки, несанкціонований доступ до судових матеріалів), відсутність стабільного доступу до мережі Інтернет у деяких регіонах, недостатня цифрова грамотність окремих учасників процесу та цифрова нерівність громадян (належний доступ до Інтернету, навички користування електронними сервісами та ін.) тощо.

¹ Цивільне судочинство України: основні засади та інститути : монографія / В. В. Комаров, К. В. Гусаров, Н. Ю. Сакара та ін.; За ред. В. В. Комарова. Харків : Право, 2016. 848 с.

² Цивільний процес: теорія і практика. Концепції вчених з удосконалення законодавства про цивільне судочинство. Монографія. / за заг. ред. Фурси С. Я., Бичкової С. С. Київ: Алерта, 2023. 640 с.

³ Перунова О. М. Електронне правосуддя у цивільному процесі: дистанційний розгляд як інструмент забезпечення доступності правосуддя. *Київський юридичний журнал*. № 8. 2025. С. 78-86.

Суттєвими залишаються проблеми процесуального характеру, як-то неоднозначність судової практики щодо електронних доказів, складність підтвердження автентичності електронних документів та недостатня деталізація процесуальних процедур.

Актуальною проблемою залишається також питання ідентифікації особи в електронному середовищі. Використання кваліфікованого електронного підпису не завжди є доступним для всіх громадян, що може обмежувати реалізацію права на доступ до правосуддя. У зв'язку з цим перспективним напрямом є впровадження альтернативних способів електронної ідентифікації, зокрема через систему BankID та мобільний застосунок «Дія». Важливим аспектом електронного документообігу є забезпечення процесуальних гарантій сторін. Використання цифрових технологій не повинно призводити до порушення принципів змагальності, рівності сторін та ін. Європейський суд з прав людини неодноразово наголошував, що застосування інформаційних технологій у судочинстві повинно забезпечувати реальну можливість особи ефективно брати участь у процесі.

Проблематика електронного документообігу також охоплює питання зберігання судових справ в електронній формі. Тривале архівування цифрових документів потребує створення надійних систем резервного копіювання та захисту інформації від втрати чи пошкодження. У цьому контексті доцільним є використання європейського досвіду функціонування електронних архівів судових документів.

Однією з основних переваг електронного документообігу є оперативність передачі інформації. Подання процесуальних документів в електронній формі дозволяє уникнути затримок, пов'язаних із поштовим пересиланням, а також забезпечує можливість автоматизованого розподілу справ між суддями. Крім того, електронний формат сприяє зменшенню використання паперу та оптимізації архівного зберігання матеріалів справи.

Таким чином, електронний документообіг у цивільному судочинстві України є важливим інструментом модернізації правосуддя, однак його ефективне функціонування потребує подальшого вдосконалення технічних, організаційних та правових механізмів.

Подальший розвиток електронного документообігу в Україні має здійснюватися комплексно та системно. Основними напрямками вдосконалення є завершення повноцінного впровадження ЄСІТС, удосконалення нормативного регулювання електронних доказів, підвищення рівня кібербезпеки судових інформаційних систем, розширення можливостей дистанційного судового розгляду, інтеграція української системи електронного правосуддя до європейського цифрового простору, використання технологій штучного інтелекту для автоматизації окремих процесуальних процедур. А також, важливим напрямом також є забезпечення балансу між цифровізацією правосуддя та гарантіями захисту прав людини. Єдина судова інформаційно-те-

лекомунікаційна система є фундаментальною складовою сучасної моделі електронного правосуддя в Україні. Її впровадження сприяє підвищенню ефективності судової діяльності, забезпеченню доступності правосуддя та реалізації принципу процесуальної економії.

3. Перспективи розвитку електронного судочинства в Україні з урахуванням процесу євроінтеграції

Сучасні Європейські правові стандарти електронного судочинства формуються під впливом нормативних актів Європейського Союзу, практики Ради Європи, діяльності Європейської комісії з ефективності правосуддя, а також рішень Європейського Суду з прав людини. Європейський Союз активно впроваджує механізми електронного правосуддя та цифрового судового співробітництва. Одним із ключових напрямів розвитку електронного правосуддя в Європейському співтоваристві слід виділити електронний обмін процесуальними документами, онлайн-доступ до судових рішень, дистанційні судові засідання, транскордонний електронний документообіг.

Розвиток електронного судочинства (e-Justice) обумовлений необхідністю забезпечення оперативності розгляду справ, доступності правосуддя, процесуальної економії, прозорості судової діяльності та ефективного захисту прав людини в умовах цифрового суспільства. У сучасних умовах електронне судочинство вже не розглядається виключно як технічний інструмент автоматизації документообігу, а постає комплексним правовим феноменом, що охоплює електронну ідентифікацію учасників процесу, електронний документообіг, дистанційне судове провадження, використання цифрових доказів, автоматизований розподіл справ та застосування елементів штучного інтелекту.

У європейській правовій доктрині електронне судочинство визначається як система здійснення процесуальної діяльності із використанням інформаційно-комунікаційних технологій. До його основних елементів належать електронне подання процесуальних документів, робота через ВКЗ, електронна ідентифікація учасників, використання електронного підпису, цифрове зберігання матеріалів справи, автоматизований розподіл справ, електронне повідомлення сторін та електронний доступ до судових рішень.

У документах Європейської комісії електронне судочинство розглядається як складова концепції цифрового єдиного ринку ЄС та елемент забезпечення транскордонного доступу до правосуддя. Значна увага приділяється забезпеченню сумісності національних електронних судових систем держав-членів ЄС.

Розвиток цифровізації правосуддя є частиною євроінтеграційних зобов'язань України, в тому числі, у відповідності до Стратегічного курсу України на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору закріплений у Конституції України¹.

Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами², з іншої сторони передбачено обов'язок зміцнення співробітництва у сфері розвитку інформаційного суспільства та забезпечення загальнодоступності інформаційно-комунікаційних технологій, в тому числі, й цифровізації системи правосуддя.

Сучасний процес адаптації національного законодавства відбувається з урахуванням програмних та рамкових документів, прийнятих в тому числі в Європейському просторі, як наприклад Керівні принципи використання електронних доказів у цивільному та адміністративному судочинстві [3], які надають поняття електронного доказу як інформацію, що дозволяє встановити джерело доказу, включаючи дату та час, та встановлює регулювання їх збору, вилучення, передачі, зберігання, архівування, значущості та достовірності, не відносить електронні докази до якогось іншого виду доказів, прирівнюючи їхню юридичну силу з письмовими доказами, встановлюючи критерії, необхідні для використання електронних доказів у цивільному судочинстві.

У 2023 році ЄС прийняв нове регулювання щодо цифровізації судового співробітництва, яке передбачає створення єдиних стандартів електронної взаємодії у цивільних та комерційних справах. Для України європейський досвід має важливе значення у контексті євроінтеграційних процесів та гармонізації законодавства.

З метою реалізації рекомендації Європейської Комісії Україна зобов'язалась реалізувати дорожню карту модернізації інформаційно-телекомунікаційних систем у національному судочинстві⁴. Водночас у Звіті про прогрес України в межах Пакета розширення Європейського Союзу 2024 року було

¹ Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1996, № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

² Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.

³ Керівні принципи Комітету Міністрів Ради Європи щодо механізмів онлайн вирішення спорів у цивільному та адміністративному судочинстві. URL: <https://rm.coe.int/online-dispute-resolution-in-civil-and-administrative-courtproceeding/1680a41583>.

⁴ План заходів з виконання рекомендацій Європейської Комісії, представлених у Звіті про прогрес України в рамках Пакета розширення Європейського Союзу 2023 року, затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України 133-р, 9 лютого 2024, <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-planu-zakhodiv-z-vykonannia-rekomendatsii-evropeiskoi-komisii-predstavlenykh-u-zviti-pro-progres-ukraini-v-ramkah-paketa-rozshirennya-evropeyskogo-soyuzu-2023-roku>, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/133-2024-%D0%B2%D1%80#Text>.

висвітлено необхідність більш активного процесу цифровізації системи правосуддя на національному рівні¹.

Серед перспективних напрямів адаптації європейських стандартів можна визначити розвиток транскордонного електронного правосуддя, удосконалення системи електронної ідентифікації, впровадження сучасних механізмів кіберзахисту, забезпечення інтероперабельності електронних систем.

Важливим міжнародним інструментом стала система e-CODEX, яка забезпечує транскордонний електронний обмін процесуальними документами між судовими системами держав ЄС. Система дозволяє інтегрувати національні судові інформаційні системи без необхідності створення централізованої бази даних.

Так, ключовим нормативним актом у сфері цифрової ідентифікації та електронного документообігу став Регламент ЄС № 910/2014 «Про електронну ідентифікацію та довірчі послуги для електронних транзакцій на внутрішньому ринку» (eIDAS). Регламент eIDAS закріпив такі базові принципи:

- взаємне визнання електронної ідентифікації державами-членами ЄС;
- юридичну рівність електронного та власноручного підпису;
- правове регулювання електронних довірчих послуг;
- стандарти безпеки електронного документообігу;
- транскордонне використання електронних засобів автентифікації.

Центральним елементом eIDAS є концепція кваліфікованого електронного підпису, який прирівнюється до власноручного підпису та має однакову юридичну силу в усіх державах ЄС.

Суттєве значення для розвитку електронного судочинства має також оновлена концепція European Digital Identity Framework (eIDAS 2.0), яка передбачає впровадження Європейського цифрового гаманця (European Digital Identity Wallet). У науковій літературі зазначається, що eIDAS 2.0 спрямований на створення уніфікованої системи цифрової ідентифікації та підвищення рівня довіри до електронних транзакцій. Так, окремі дослідники підкреслюють, що нова модель цифрової ідентифікації має забезпечити баланс між ефективністю електронних сервісів та захистом приватності особи².

Знаковими для України є стандарти щодо відеоконференцій у судовому процесі. Вони передбачають, що дистанційна участь у судовому засіданні допустима лише за умови забезпечення належної ідентифікації учасника,

¹ European Commission, Commission Staff Working Document, Ukraine 2024 Report, Accompanying the document, Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, 2024 Communication on EU enlargement policy, SWD(2024) 699 final (Brussels, 30.10.2024), 1-104, 32, https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/1924a044-b30f-48a2-99c1-50edeac14da1_en?filename=Ukraine%20Report%202024.pdf.

² Sitouah N., Esposito M., Bruschi F. Self-Sovereign Identity and eIDAS 2.0: An Analysis of Control, Privacy, and Legal Implications. 2026. URL: <https://arxiv.org/pdf/2601.19837>

конфіденційності зв'язку, безперешкодної комунікації із захисником, реалізації принципу змагальності та технічної надійності платформи.

Практика Європейського суду з прав людини є важливим джерелом стандартів електронного правосуддя. Суд неодноразово підкреслював, що використання цифрових технологій саме по собі не суперечить статті 6 Конвенції, якщо забезпечуються гарантії справедливого судового розгляду. В цілому, ЄСПЛ сформував низку принципових підходів, серед яких особливо слід відмітити дистанційне судове провадження є допустимим за наявності процесуальних гарантій, електронне повідомлення сторін повинно гарантувати належне інформування, технічні збої не повинні позбавляти особу права на доступ до суду, суворе дотримання захисту персональних даних, а також те, що автоматизовані процедури не повинні виключати судового контролю.

Україна сьогодні активно імплементує європейські стандарти електронного судочинства в межах євроінтеграційних процесів. Важливими елементами цієї адаптації стали функціонування підсистеми «Електронний суд», впровадження електронного кабінету учасника процесу, використання кваліфікованого електронного підпису, проведення судових засідань у режимі відеоконференції та ряд інших.

У цьому напрямку український законодавець орієнтується на стандарти eIDAS та Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам, зокрема: Рекомендація щодо надання громадянам судових та інших юридичних послуг з використанням новітніх технологій¹, Рекомендація щодо побудови та перебудови судових систем та правової інформації в економічний спосіб², Рекомендація щодо функціональної сумісності інформаційних систем у сфері юстиції³, Рекомендація від 2020 року щодо впливу алгоритмічних систем на права людини⁴, Рекомендація щодо відбору, обробки, представлення та архі-

¹ Рекомендація Rec (2001) 3 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо надання громадянам судових та інших юридичних послуг з використанням новітніх технологій, ухвалено Комітетом Міністрів Ради Європи на 743 засіданні заступників міністрів 28 лютого 2001, https://supreme.court.gov.ua/userfiles/Rec_2001_3_2001_02_28.pdf.

² Рекомендація Rec (2001) 2 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо побудови та перебудови судових систем та правової інформації в економічний спосіб, ухвалено Комітетом Міністрів Ради Європи на 743 засіданні заступників міністрів 28 лютого 2001, https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/rec_2001_2_2001_02_28.pdf.

³ Рекомендація Rec (2003) 14 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо функціональної сумісності інформаційних систем у сфері юстиції, ухвалено Комітетом Міністрів Ради Європи на 851 засіданні заступників міністрів 9 вересня 2003 (неофіційний переклад), https://supreme.court.gov.ua/userfiles/Rec_2003_14_2003_09_09.pdf.

⁴ Рекомендація (2020) 1 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо впливу алгоритмічних систем на права людини, ухвалено Комітетом Міністрів Ради Європи на 1373 засіданні заступників міністрів 8 квітня 2020 (неофіційний переклад з англійської мови), <https://www.vkksu.gov.ua/sites/default/files/field/file/eng/20%20Рекомендація%20%282020%29%201%20Комітету%20Міністрів%20державам-членам%20щодо%20впливу%20алгоритмічних.pdf>.

вації судових рішень у правових інформаційно-пошукових системах¹, Рекомендація про архівування електронних документів у правовій сфері², Рекомендація щодо електронної демократії (е-демократії)³, Рекомендація щодо архівації електронних документів у правовому секторі⁴, Рекомендація щодо функціональної сумісності інформаційних систем у сфері юстиції⁵, резолюція Європейського парламенту від 18 грудня 2008 р. щодо електронного правосуддя⁶, висновки Ради ЄС «Доступ до правосуддя – використання можливостей діджиталізації»⁷, Декларація принципів «Побудова інформаційного суспільства: глобальна задача у новому тисячолітті»⁸ та інші акти.

Європейські правові стандарти електронного судочинства формують комплексну систему правового регулювання цифрового правосуддя, що базується на принципах доступності, безпеки, ефективності та забезпечення фундаментальних прав людини. Ключову роль у становленні цих стандартів відіграє Регламент eIDAS, рекомендації, практика ЄСПЛ та законодавство ЄС у сфері захисту персональних даних та кібербезпеки.

¹ Рекомендація № R (95) 11 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо відбору, обробки, представлення та архівації судових рішень у правових інформаційно-пошукових системах, ухвалено Комітетом Міністрів Ради Європи на 543 засіданні заступників міністрів 11 вересня 1995 (неофіційний переклад), https://supreme.court.gov.ua/userfiles/R_95_11_1995_09_11.pdf.

² Рекомендація Rec (2003) 15 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо архівації електронних документів у правовому секторі, ухвалено Комітетом Міністрів Ради Європи на 851 засіданні заступників міністрів 9 вересня 2003 (неофіційний переклад), https://supreme.court.gov.ua/userfiles/Rec_2003_15_2003_09_09.pdf.

³ Recommendation CM/Rec(2009)1 of the Committee of Ministers to member states on electronic democracy (e-democracy), adopted by the Committee of Ministers on 18 February 2009 at the 1049th meeting of the Ministers' Deputies, https://www.coe.int/t/dgap/democracy/Activities/GGIS/CAHDE/2009/RecCM2009_1_and_Accomp_Docs/Recommendation%20CM_Rec_2009_1E_FINAL_PDF.pdf.

⁴ Рекомендація Rec (2003) 15 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо архівації електронних документів у правовому секторі, ухвалено Комітетом Міністрів Ради Європи на 851 засіданні заступників міністрів 9 вересня 2003 (неофіційний переклад), <https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fold.vkksu.gov.ua%2Fuserfiles%2Fdoc%2Fperelikdokumentiv%2Frek-2003-15.doc&wdOrigin=BROWSELINK>.

⁵ Рекомендація № R (2003) 14 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо функціональної сумісності інформаційних систем у сфері юстиції, ухвалено Комітетом Міністрів Ради Європи на 851 засіданні заступників міністрів 9 вересня 2003 (неофіційний переклад), <https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fold.vkksu.gov.ua%2Fuserfiles%2Fdoc%2Fperelik-dokumentiv%2Frek-2003-14.doc&wdOrigin=BROWSELINK>.

⁶ European Parliament resolution of 18 December 2008 with recommendations to the Commission on e-Justice, 2008/2125(INI), P6_TA(2008)0637, Official Journal of the European Union CE 45/63, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52008IP0637>.

⁷ Council of the European Union, Council Conclusions "Access to Justice – Seizing the Opportunities of Digitalisation", 11599/20 (Brussels, 8 October 2020), <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11599-2020-INIT/en/pdf>

⁸ Declaration of Principles, Building the Information Society: a global challenge in the new Millennium (2004), Document WSIS-03/ GENEVA/DOC/4-E (12 December 2003), <https://digitallibrary.un.org/record/533621?v=pdf>.

З цього приводу слушним є твердження Н. Іванюти з приводу того, що впровадження в національну практику європейські основи судочинства направлена на вдосконалення останнього в цілому, автоматизацію та оптимізацію функціонування¹. Також слід погодитися із зауваженням Д. Богатчук в частині того, що використання зарубіжного досвіду в частині цифровізації цивільного процесу, попри всі його позитивні сторони та ефективність, має відбуватися виключно з урахуванням реальності сучасного українського буття та зі збереженням вітчизняного позитивного досвіду, який вже вдалося отримати².

Таким чином, сучасний розвиток електронного судочинства у Європі спрямований на створення інтегрованого цифрового простору правосуддя, у межах якого забезпечується транскордонна взаємодія судових систем, електронна ідентифікація громадян та безпечний обмін процесуальними документами. Для України імплементація європейських стандартів електронного судочинства є необхідною умовою модернізації судової системи та гармонізації національного законодавства з правом Європейського Союзу.

Висновки

На сучасному етапі розвитку в Україні цифровізація судочинства є закономірним етапом розвитку правової системи, зумовленим необхідністю забезпечення оперативності, доступності, прозорості та ефективності здійснення правосуддя, а так само вимогам процесу інтеграції України до європейського правового простору. З урахуванням вимог курсу євроінтеграції України електронне судочинство набуває значення одного з ключових інструментів реалізації права особи на справедливий суд, гарантованого ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Електронний документ та електронний документообіг виступають фундаментальними елементами функціонування сучасної системи правосуддя, забезпечуючи належний рівень комунікації між судом та учасниками цивільного процесу.

Правова природа електронного документа характеризується поєднанням інформаційної, технічної та юридичної складових. Сьогодні електронний документ є не лише цифровою формою фіксації інформації, але й самостійним юридичним фактом, здатним породжувати, змінювати або припиняти

¹ Іванюта Н. Електронне правосуддя в цивільних справах: національний та європейський досвід. Право і суспільство. № 4. 2020. С. 72-76. URL: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.4.10>.

² Богатчук Д. перспективи розвитку електронного судочинства в Україні. Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки. Том 15. 2025. С. 19-44. URL: <https://nrplaw.ukma.edu.ua/article/view/326333>

процесуальні правовідносини. Його правова цінність визначається не матеріальним носієм, а можливістю достовірної ідентифікації автора документа, підтвердження цілісності інформації та забезпеченням автентичності змісту. Сфера електронного документообігу в Україні регламентована значною кількістю нормативно-правових актів, які створені на основі та з урахуванням міжнародних і європейських стандартів, та пропри те вимагає комплексного оновлення процесуальних аспектів й прийняття спеціального акта щодо функціонування електронного судочинства.

Разом з тим, важливим елементом функціонування електронного документообігу є електронний підпис як засіб підтвердження авторства та гарантія достовірності електронного документа. Українська модель регулювання кваліфікованих електронних довірчих послуг загалом адаптована до положень Регламенту Європейського Союзу eIDAS, що створює правові передумови для взаємного визнання електронних підписів та інтеграції України до єдиного цифрового ринку ЄС. Разом із тим встановлено необхідність подальшого вдосконалення механізмів транскордонного визнання електронної ідентифікації та електронних довірчих послуг. Примітно, що впровадження системи «Електронний суд» стало важливим етапом модернізації цивільного судочинства України та створило передумови для переходу до повноцінного електронного правосуддя. Разом із тим функціонування відповідної системи супроводжується рядом організаційних, технічних і нормативних проблем, серед яких: нестабільність роботи електронних сервісів, недостатній рівень інформаційної безпеки, відсутність єдиної практики використання електронних доказів, недосконалість механізмів електронної комунікації між судом та учасниками процесу, а також недостатній рівень цифрової компетентності окремих суб'єктів процесуальної діяльності.

Електронний документообіг у цивільному судочинстві суттєво впливає на реалізацію принципів цивільного процесуального права. Зокрема, цифровізація судового процесу сприяє забезпеченню принципів доступності правосуддя, процесуальної економії, розумності строків розгляду справи, диспозитивності та змагальності сторін. Використання електронних технологій породжує нові виклики для реалізації принципу безпосередності дослідження доказів, забезпечення конфіденційності інформації та гарантування рівності учасників процесу в умовах нерівного доступу до цифрових технологій.

У свою чергу, електронні докази є самостійним видом доказів у цивільному процесі, правова природа яких визначається специфікою цифрової форми існування інформації. Особливості створення, збереження, передачі та дослідження електронних доказів потребують спеціального процесуального регулювання. Сучасна судова національна практика демонструє тенденцію до поступового розширення допустимості електронних доказів, однак відсутність чітких критеріїв оцінки їхньої достовірності та автентичності спричиняє неоднорідність правозастосування.

Адаптація українського законодавства до європейських стандартів у сфері електронного судочинства повинна здійснюватися не лише шляхом формального запозичення окремих нормативних положень, а через комплексне впровадження європейських принципів цифрового правосуддя. До таких принципів належать: технологічна нейтральність, цифрова доступність, інформаційна безпека, інтероперабельність інформаційних систем, захист персональних даних, процесуальна рівність учасників та орієнтація на потреби людини як основного суб'єкта судового захисту.

Європейський досвід функціонування електронного правосуддя свідчить про необхідність створення інтегрованих цифрових платформ судочинства, які забезпечують повний цикл електронної взаємодії між судом, учасниками процесу та іншими державними органами. Для України перспективним є впровадження єдиної цифрової екосистеми правосуддя з інтеграцією державних реєстрів, автоматизованих систем документообігу та сервісів електронної ідентифікації. Подальший розвиток електронного документообігу у цивільному судочинстві України має здійснюватися на основі комплексної державної стратегії цифрової трансформації судової влади. Така стратегія повинна охоплювати нормативне забезпечення, технічну модернізацію судової інфраструктури, підготовку кадрів, міжнародне співробітництво та впровадження сучасних інформаційних технологій, зокрема елементів штучного інтелекту, автоматизованого аналізу документів та інтелектуальних систем управління судовими процесами.

Узагальнюючи результати дослідження, слід констатувати, що електронний документ та електронний документообіг у цивільному судочинстві України поступово трансформуються із допоміжного інструменту процесуальної діяльності у повноцінний елемент механізму здійснення правосуддя. Адаптація української моделі електронного судочинства до європейських стандартів повинна розглядатися не лише як елемент виконання міжнародно-правових зобов'язань України, а як стратегічний напрям реформування національної судової системи. Успішна реалізація цього процесу сприятиме зміцненню довіри до судової влади, підвищенню ефективності судового захисту та утвердженню принципу верховенства права в умовах цифрового суспільства.

Анотація

Проаналізовано поняття та правову природу електронного документа та електронного документообігу у цивільному судочинстві України в умовах цифровізації правосуддя та адаптації національного законодавства до європейських стандартів. Визначено місце електронного документа у системі цивільних процесуальних правовідносин, розкрито особливості викори-

стання електронних доказів та функціонування електронного судочинства. Вказано, що електронний документ є самостійною юридичною формою фіксації інформації, яка має належну доказову силу за умови дотримання вимог щодо автентичності, цілісності та належної електронної ідентифікації. Доведено, що електронний документообіг сприяє реалізації принципів доступності правосуддя, процесуальної економії та розумності строків розгляду справ, водночас породжуючи нові виклики у сфері забезпечення кібербезпеки, достовірності електронних доказів і рівності доступу до цифрових технологій. Вказано нормативно-правові засади регулювання електронного документообігу в Україні та країнах Європейського Союзу, охарактеризовано вплив положень Регламенту ЄС eIDAS, практики Європейського суду з прав людини та міжнародних стандартів цифрового правосуддя на розвиток національної правової системи. Особливу увагу приділено функціонуванню системи «Електронний суд», проблемам правозастосування у сфері електронної комунікації між судом та учасниками цивільного процесу, а також питанням забезпечення інформаційної безпеки й захисту персональних даних. Окреслено основні аспекти в частині питання удосконалення механізмів функціонування електронного суду та забезпечення ефективного цифрового документообігу у судовій системі з урахуванням вимог європейських стандартів.

Ключові слова: електронний документ, електронний документообіг, електронне судочинство, цивільне судочинство, електронний суд, електронні докази, електронний підпис, цифровізація правосуддя, eIDAS, європейські стандарти.

Keywords: electronic document, electronic document management, electronic justice, civil justice, electronic court, electronic evidence, electronic signature, digitalization of justice, eIDAS, European standards.